

יחסו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק לציונות, ולחלוצים החילונים

תחום הדעת קולנוע ותקשורת - מפמ"ר - רויטל שטרן

כתובה | רויטל שטרן, ממונה פיתוח לימודי תקשורת ואמנויות - חמ"ד

יהודה ויטלזון, מדריך ארצי ללימודי תקשורת וקולנוע בחמ"ד

שבת גיל - ז' - י'

מספר שיעורים מומלץ להוראת היחידה: שיעור כפול (כשעה וחצי)

רציונל לבחירת הנושא:

הרב אברהם יצחק הכהן קוק (ט"ז באלול תרכ"ה - ג' באלול תרצ"ה), 7 בספטמבר 1865 - 1 בספטמבר 1935) המכונה גם 'הראי"ה', היה הרב הראשי האשכנזי הראשון בארץ ישראל, פוסק, מקובל והוגה דעות, מחשובי רבני ומנהיגי הציונות הדתית.

הרב קוק שימש ברבנות בלטביה, עלה לארץ ישראל בכ"ח אייר תרס"ד (1904), בראשית ימי העלייה השנייה, ופיתח משנה אמונית עמוקה ביחס לציונות וליישוב החדש. הוא התמנה לרבן של יפו והמושבות, ולאחר מלחמת העולם הראשונה לרבה האשכנזי של ירושלים. הקים את הרבנות הראשית לארץ ישראל וכיהן כרב הראשי האשכנזי הראשון, וכן ייסד את ישיבת מרכז הרב בירושלים ועמד בראשה.

הפרק מתוך הסדרה "הכל אנשים" בהנחיית מודי בר-און ובבימוייה של רנה פאפיס, נבחר בכונה כיוון שהסרט שהופק בעיניים לא דתיות ומאפשר הצצה על דמותו הייחודית של הרב קוק ויחסו לחילוניות של אותו תקופה מבעד לעיניהם.

מטרות:

- **בתחום התוכן** – התלמידים יכירו את דמותו הייחודית של הרב קוק, ובייחוד את גישתו לתנועה הציונית ולאופייה החילוני.
- **בתחום המיומנויות** – התלמידים יתמודדו עם "נקודת המבט" של הבמאי והיוצר הקולנועי, המגיש את הנושא מנקודת מבטו שאינה דתית וקושר אותה לסוגיות עדכניות בנושא יחסי חילונים-דתיים בימינו. בנוסף, התלמידים ינתחו את **שיקולי** העריכה הקולנועית השונים הנובעים מתוך נקודת מבט זו של היוצרים.
- **בתחום הערכים** – התלמידים ייחשפו לגישתו המאחדת של הרב קוק, שהבין שרק בכוחות משותפים – דתיים וחילוניים כאחד, ניתן לבנות את הארץ ולהבטיח את קיומו הנצחי של העם היהודי.

מושגים מרכזיים שיילמדו בשיעור:

עלייה לארץ, חזונו של הרב קוק, גשר בין דתיים לחילוניים, מסע הרב קוק למושבות הראשונות, שנת שמיטה ומאמר הדור.

משאבי למידה:

צפייה [בפרק מהסדרה "הכל אנשים" על הרב קוק - פרק א'](#) (23:31 דקות):

דרכי הערכה:

הצפייה תלווה ב"דף צפייה" שעליו התלמידים יענו באופן מקוון או בכתב ידם, והמורה יוכל להעריך את תשובותיהם.

< מומלץ לחלק את דף הצפייה והשאלות לשני מפגשים.

מקורות מידע:

- הסדרה ["הכל אנשים" על הרב קוק - פרק א'](#) (23:31 דקות):
- 'אדר היקר', מאמר הדור (עמ' קז, מופיע בסוף דף העבודה).

מבנה השיעור:

- שלב א – פתיחה וצפייה בסרט
- שלב ב – עבודה עם דף עבודה
- שלב ג – איסוף וסיכום

מהלך השיעור

שלב א – פתיחה וצפייה בסרט

בשלב ראשון המורה תתאר שהשיעור נביר את ייחודו הרב קוק, הרב הראשי האשכנזי הראשון בארץ ישראל, באמצעות סרט שהופק על ידי אדם חילוני. אורך הסרט 23.30 דקות ואחר כך נעבד את הסרט באמצעות דף עבודה.

בשלב זה התלמידים יצפו בסרט "[הכל אנשים" על הרב קוק - פרק א'](#) כולו ללא הפסקות בכלל.

שלב ב – עבודה עם דף עבודה

לאחר הצפייה בסרטון, המורה יחלק לתלמידים דפי הצפייה עם השאלות (נספח 1).

< במידה ויש מרחבי צפייה אישיים, התלמידים יתחלקו לזוגות וימלאו את הדף בצמוד לצפייה. במידה ואין מרחבים מסוג זה, יצפו התלמידים שוב פעם בסרט בכיתה, כאשר המורה יפסיק את הסרט מפעם לפעם בהתאם לשאלות הרלוונטיות.

< דף הצפייה מסתיים בקטע ממאמר הדור.

שלב ג – איסוף וסיכום

לאחר העבודה בדף העבודה בכיתה או בקבוצות, יקיים המורה דיון מסכם ובו ימקדו את ייחודו של הרב קוק ביחסו לציונות, לחלוצים ולחילוניים. המורה ידגיש את ייחודו של הסרט והמידע שניתן להפיק ממנו דווקא לאור העובדה שהוא הופק על ידי אדם חילוני.

דף השאלות שיחולק לאחר הצפייה בסרט

(המורה יכול לבחור גם חלק מהשאלות)

דף שאלות לאחר הצפייה בסרט "הכל אנשים" על הרב קוק

1. כבר בתחילת הפרק אומר המנחה 'מודי בר און': "להבדיל מרוב גיבורי הסדרה הזו, הרב קוק לא היה אחד מגיבורי הילדות שלי וחבל...." – מדוע הוא מצטער על כך ומהי הסוגיה החברתית הישראלית אליה הוא מתייחס כבר בפתח התוכנית?

---

2. מה היו שיקולי הדעת של פרנסי השכונה היהודית החדשה נווה צדק ביפו בפנייתם לרב קוק שיגיע להיות רב השכונה?

---

3. מדוע הרב קוק הסכים לעלות לארץ ישראל ולכהן כרב בפרובינציה רחוקה ולא מפותחת בארץ ולא נשאר בתפקידו החשוב כרב בקהילה הגדולה והעשירה בעיר בויסק שבלטביה?

---

4. עפר רגב, המדריך בפרק זה, מזכיר את הדמויות: **ש. בן ציון** שהיה סופר חילוני עברי, בנו, הצייר המפורסם של תל אביב **נחום גוטמן**, **אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ** (אז"ר) סופר, עורך ומתרגם עברי וכונה 'הסבא של תנועת העובד', **ויוסף חיים ברנר** הסופר והוגה הדעות. כולם היו מורים בבית הספר העברי לבנות ביפו ורובם חילונים. מה היה יחסם אל הרב קוק - מהו הסיפור שמדגים את יחסם אליו יותר מכל?

---

5. מהו השלב הבא בחזונו של הרב קוק לאחר שהצליח ליצור גשר בין דתיים לחילוניים בקהילת יפו?

---

6. מיהו הרב זוננפלד ומדוע פונה אליו הרב קוק כדי לגייסו למסע ההכרות עם מתיישבי הארץ?

---

7. א. הסבר את המשפט של מודי בר און: "העגלה המלאה הזו נוסעת בפעם הראשונה להיפגש באופן רשמי עם העגלה הריקה".

ב. מה דעתך על משפט זה?

8. מודי בר און מצרף אליו למסע בעקבות הרב קוק את דב אלבוים, שהוא נינו של הרב זוננפלד, חוזר בשאלה המחובר מאוד למקורות ולתרבות היהודית. כיצד מסביר דב אלבוים את ההסכמה של הרב זוננפלד שהיה אנטי ציוני למסע עם הרב קוק למושבות הראשונות?

9. על פי מודי בר-און, מה היו שתי מטרות המסע של הרב קוק למושבות?

10. הרב קוק הגיע גם לזיכרון יעקב, שם נמצאת קהילה מסורתית דתית – כמו רוב אנשי העלייה הראשונה, ודווקא שם נוצרה מחלוקת גדולה בין הרב קוק ורבני המסע לבין אנשי הקהילה.

א. על מה המחלוקת?

ב. כיצד מסבירים הרב ד"ר בני איש שלום והחוקר ד"ר יוסי אבנרי את המחלוקת של הרב קוק דווקא עם הקהילה הדתית, אנשי בית הכנסת במושבה זיכרון יעקב, התעקשות ומחלוקת קשה שאינה מתרחשת במושבות החילוניות?

11. החל מדקה: 11:40 הסרט ערוך עם קטעים של דיונים מהכנסת של ימינו, מדוע לדעתך בחרה הבמאית של הסרט להכניסם עתה? מה היא רוצה לומר באמצעות המעשה הקולנועי של העריכה של ההווה בעבר?

12. מה בסופו של דבר קרה באותה שבת בזיכרון יעקב?

כיצד מעיד פתרון זה על יחסם של אנשי זיכרון יעקב לרב קוק ולהלכה?

13. בסופו של דבר לאחר השבת הרב קוק נואם נואם ציוני אוהד מאוד בזכות המתיישבים ובזכות אנשי זיכרון יעקב. איך נואם זה מתיישב עם שמרנותו הדתית?

14. במהלך שנת השמיטה (בה אנחנו מצווים לשמוט את הקרקע ולא לעבוד אותה) הייתה סכנה ממשית שכל המאבק על הקרקעות ועבודת החקלאות ירד לטמיון. לאור המצב, ביקש הרב קוק בקול קורא מעל דפי עיתון 'החבצלת' (ג') בכסלו תרס"ט, ולאחר מכן בי"ט באדר תרס"ט) לקבל מהקוראים נתונים על "פרטי העבודות הנהוגות בסביבתם". הוא חפץ, כך כתב, להיפגש עם עובדי האדמה ולהכיר "הרבה לבבות עובדות ועמלות בחריש ובקציר בשדמות בת עמנו". הרב קוק אמר כי הוא מתפעל מכך שעבודת הפועלים האלה "מהולה בעמל גוף עם חבה אידיאלית ועונג של קדושה פנימית, אשר לא נראה כמוה בכל הארץ ובכל הגויים". מן הפועלים החילוניים הללו שמע על תחושת הקדושה המפעמת בהם לקראת שנת השמיטה והביע את התפעלותו מאותן "נשמות אשר לא ידעו את מעמקי עצמן. אשרי העם שה' אלוקיו" (שם). בד-בבד עמד מקרוב על הקשיים של היישוב ובין היתר על המצב הכלכלי המעורער של ההתיישבות היהודית. בסופו של דבר מצא הרב דרך של מכירת הקרקעות לגוי על מנת שהמתיישבים יוכלו לעבוד את הקרקע.

א. נסה להשיב שוב, איך זה מסתדר עם דמותו ההלכתית הקפדנית של הרב קוק.

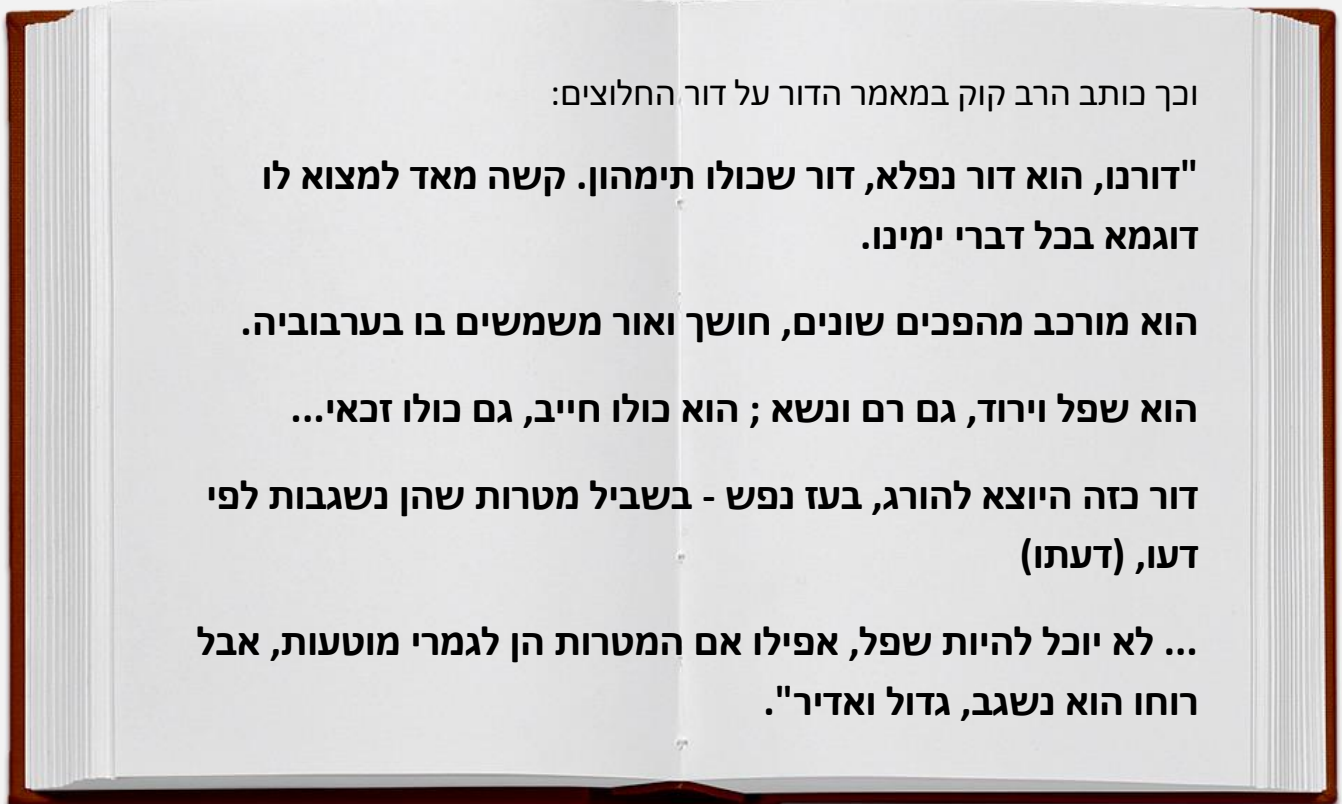
ב. בהמשך לכך, נסה להסביר את דבריו של דב אלבוים: "במה זה פוליטיקה, ארץ ישראל זו קדושה". האם אתה מסכים עימם?

15. כיצד מסביר דב אלבוים את ההבדל בין החיוב בשמיטה לחיוב בשבת, וכיצד זה עונה על מחלוקות השבת בימינו?

16. כיצד מתאר דב אלבוים את ההבדל המהותי בין אנשי זיכרון יעקב – אנשי העלייה הראשונה לבין אנשי מרחביה – אנשי העלייה השנייה?

האם אתה מסכים עם התיאור הזה?

17. בפרק א' שומר אותנו מודי בר און במתח ביחס למה שקרה במרחביה אבל אנחנו נגלה כי כאשר מישהו מהחלוצים צעק לעברו בחדר האוכל בביקור במרחביה באותו מסע היסטורי: אתם לא "לא תצליחו להשפיע עלינו", משיב לו הרב קוק: "לא באנו להשפיע, באנו להיות מושפעים".

שאלת חשיבה לסיום:

לאור הדברים הללו שכתב הרב קוק ב'מאמר הדור', נסה עתה להסביר את תשובתו של הרב קוק לאיש ממרחביה ואת יחסו השונה לחלוצים החילונים שם.

< שאלת חשיבה לסיום:

לאור הדברים הללו שכתב הרב קוק ב'מאמר הדור', נסה עתה להסביר את תשובתו של הרב קוק לאיש ממרחביה ואת יחסו השונה לחלוצים החילונים שם.